

Ellen Keys park

Programförslag och samrådsunderlag för
förnyelse av Ellen Keys park

Januari 2015

Uppdraget har utförts av:

Funkia AB

Anna Åkerberg, uppdragsansvarig

Isabelle Brandt, medarbetare

Marianne Randers, medarbetare

Projektledare har varit:

Fredrik Ekroth, Parkmiljöavdelningen norra
innerstaden

Arbetsgruppen har bestått av följande personer:

Marianne Lind, Ljuslandskap AB

Magnus Björkman, Parkmiljöavdelningen norra
innerstaden

Jean-Louis Dessalles, trafikkontoret

Peter Asklund-Marcateus, trafikkontoret

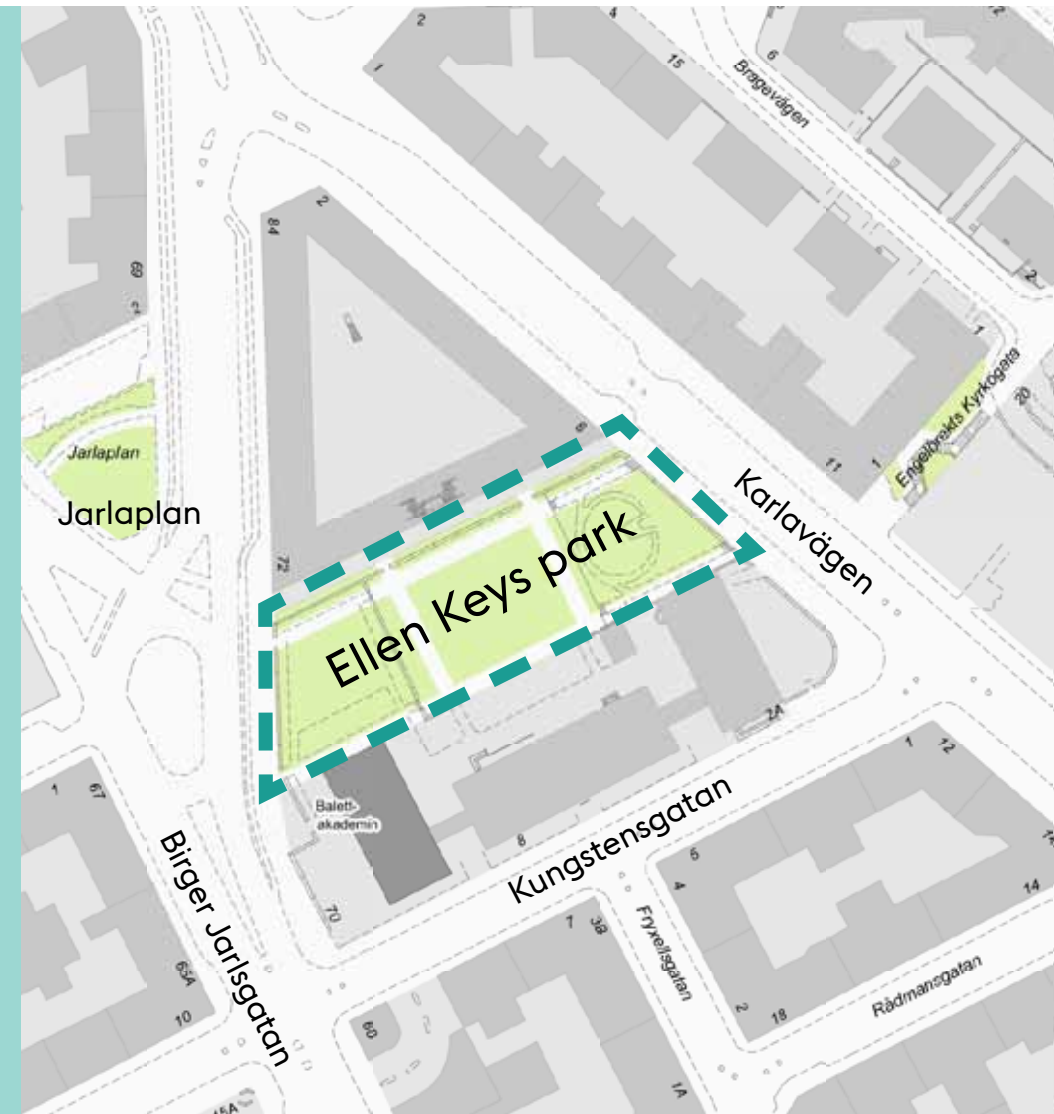

Stockholms
stad

funkia
landskapsarkitektur

Innehåll

Inledning - syfte, styrande dokument, mål	4
Historia	6
Ellen Keys park idag - samrådsredogörelse, inventering och analys	12
Förslag	21

Parken sedd från Birger Jarlsgatan med den nedre terrassen i förgrunden.

Den mellersta terrassens gräsplan.

Bild sedd från Karlavägen utöver den övre terrassen med Ellen Keys staty.

Inledning

Ellen Keys park är en av Östermalms kvartersparker. Den ligger inrymd mellan Karlavägen och Birger Jarlsgatan på gränsen till Norrmalm. Parken har många kvalitéer men ger i dagsläget ett slitet intryck då parken inte klarar av det besöksstryck som råder. Det är också länge sedan parken fick en mer genomgående översyn. Gräsytorerna är slitna, murverken behöver delvis en upprustning, planteringarna förnyas och lekmöjligheterna behöver förbättras. Belysningen är också i behov av förnyelse.

Detta program innehåller förslag till hur parken ska kunna rustas upp. De föreslagna åtgärderna syftar till att bevara och utveckla parkens värden.

Programarbetet har utförts av Funkia AB på uppdrag av Östermalms stadsdelsförvaltning. Uppdraget har genomförts under våren och hösten 2014.

Syfte

Syftet med framtagandet av programförslaget är att göra en bred analys av Ellen Keys park, att lyfta fram prioriterade värden och sedan ge förslag på hur man skapar eller behåller dessa värden. Dialogen mellan förvaltare, brukare, samt övriga intressenter är en viktig del i arbetet. Förslaget ska utgöra underlag för den kommande projekteringen.

Vad säger Stockholms stads styrande dokument om Ellen Keys park?

Ellen Keys park är enligt **Parkplan Östermalm** en kvarterspark som också fungerar som en prydnadspark. Kvartersparker utgör viktiga närrekreationsplatser för avkoppling eller lek och fungerar som komplement till de större parkerna. Ofta är de på grund av sin storlek enfunktionella. Som prydnadspark är Ellen Keys park en av flera små pärlor i staden där trädgårdskonsten ska frodas.

Enligt **Parkplan Östermalm** del 2 är målet med utvecklingen av Ellen Keys park att "Bevara parkens klassicistiska utformning och förstärka parkens blomsterflor". "Stockholm konst" ansvarar för parkens konstverk.

Enligt **Sociotopkartan Sdn-10 Östermalm (södra delen)** innehåller Ellen Keys park kvalitéerna: blomprakt, grön oas, kulturmiljö, lekplats och ro. Parken är en kulturhistoriskt värdefull park enligt Stockholms parkprogram. Ambitionen är att parken ska skötas som en finpark.

Ellen Keys staty i en grönskande omgivning.

Muren mot Birger Jarlsgatan används flitigt i försommarsolen.

Blommande körsbärsträd och lökplantering i Ellen Keys Park.

I **Tillgänglighetsplan för Östermalms stadsdelsområde**, är Ellen Keys park inte omnämnd. I parkplanen finns däremot beskrivet att "andra tillgänglighetsproblem är enklare att åtgärda, till exempel kontrastmarkering och räckeskomplettering i trappor, komplettering med armstöd av befintliga soffor eller utplacering av nya tillgängliga soffor. Vid all förnyelse och förändring av parkerna måste tillgänglighetsaspekterna beaktas. Så kallade enkelt avhjälpta hinder på allmänna platser ska åtgärdas snarast."

Mål

I Stockholms parkprogram finns uppställda riktlinjer för utveckling och skötsel av Stockholms park- och naturmark. Parkprogrammet föreslår tre övergripande mål som ledstjärnor i arbetet:

- God park- och naturtillgång för ett rikt utbud av värdetäta grönområden.
- Rik park- och landskapskultur med historisk kontinuitet.
- Hållbar park- och naturmiljö för sund, livskraftig miljö och biologisk mångfald.

Parkprogrammet ger råd och riktlinjer för att ta till vara och utveckla park- och naturmarkens värden, förutsättningar, karaktärer och innehåll i planering, projekt och skötsel. De tre övergripande målen har i sin tur delats upp i aspekter, riktlinjer och mål som ska ledsaga arbetet med stadens parker. Utifrån dessa mål och riktlinjer har vi bedömt att följande mål, i olika utsträckning, är relevanta att jobba efter i Ellen Keys park:

- **Förstärka parkfunktionerna: grön oas, lek, promenader, ro, sitta i solen, blomprakt, bollspel, folkliv, picknick.**
- **Öka känslan av trygghet**

- **Tillträde för alla (orienterbarhet)**
- **Framkomlighet för alla**
- **Förstärka biotoper och jobba för en mångfald av arter**
- **Förbättra förhållanden för infiltration av dagvatten**
- **Skapa en hållbar park vad gäller markbyggnad, material, växter och skötsel**
- **Skapa en park som kan utvecklas och tål framtida förändringar**
- **Vårda och utveckla det kulturhistoriska arvet**
- **Förstärka platsens identitet**
- **Utveckla landskapsarkitekturen, trädgård och konst**
- **Enligt Parkplan Östermalm finns två prioriterade mål för parken vilka är att bevara parkens klassicistiska utformning och förstärka parkens blomsterflor.**

Historisk karta 1726, Stockholmskällan

Historisk tillbakablick

Där Ellen Keys park ligger idag fanns ännu för 150 år sedan sjön Träsket (ordet träsk har här betydelsen sjö med öppet vatten). Träsket var den sista resten av en urgammal vattenled mellan Saltsjön och Brunnsviken. Sjöns övre del, Katrumpan, avvattnades norrut genom Kattrumpsbäcken. Träsksjöns norra strand låg ungefär vid Surbrunnsgatan och sjön bredde ut sig över ett stort område, delvis sammanfallande med Jarlaplan och ned förbi Eriksberg. Vattendraget Rännilen rann från sjöns södra ände ungefär i Birger Jarlsgatans sträckning och mynnade i Nybroviken.

Omkring år 1660 var Träsksjön stor och det fanns gott om fisk i den. Bryggkonstruktioner och fiskeredskap har hittats längs sjöns stränder från denna tid.

Från slutet av 1700-talet krympte Träsket och blev efter hand en hälsovådlig, farlig och stinkande sumpmark. Latrin tömdes från en brygga vid sjöns södra strand och runt sjön fanns flera avfallshögar, så kallade flugmöten. Redan 1785 hade en läkare föreslagit att Träsket skulle torrläggas för att minska smittorisken – man tog ju vatten där. Men förhållandena i Stockholm skulle bli ännu värre innan något

gjordes. De svåra koleraepidemierna 1834 och 1853 härjade värst i stadens fattigkvarter dit området kring Träsket hörde.

På 1800-talet började Stockholms Nya Spårvägs AB att bebygga västra sidan, först stall, därefter det palatsliknande kontorsbygget vid Tegnérsgatan och norr om dem stora vagns- och stallbyggnaderna. Runtomkring fanns skjul, tobaksodlingar och planteringar.

Åren 1879- 1884 pågick igenfyllning av sjön med bl a sprängsten från Tyskbagarbergen. Den slutliga

Kåkbebyggelse framför Engelbrektskyrkan. Cronquist, Gustaf W:son, Stockholms stadsmuseum

1751

Historisk karta 1751, Stockholmskällan

1828

Historisk karta 1828, Stockholmskällan

1899

Historisk karta 1899, Stockholmskällan

1909

Historisk karta 1909, Stockholmskällan

1930

Historisk karta 1930, Stockholmskällan

Vykort, troligtvis 30-tal. De ursprungliga parterterplanterinarna syns i den övre terrassen och närmast, mittenterrassens grusade aktivitetsplan.

Vykort, Ellen Keys park med Borgarskolan och Engelbrektskyrkan i fonden.

igenfyllningen gjordes på 1890-talet då marken höjdes i nivå med Roslagsgatan. I slutet av 1800-talet, när sjön var så gott som helt igenfylld, kallades det här området Träskängarna. Kvarteret norr om parken heter Träskfloden.

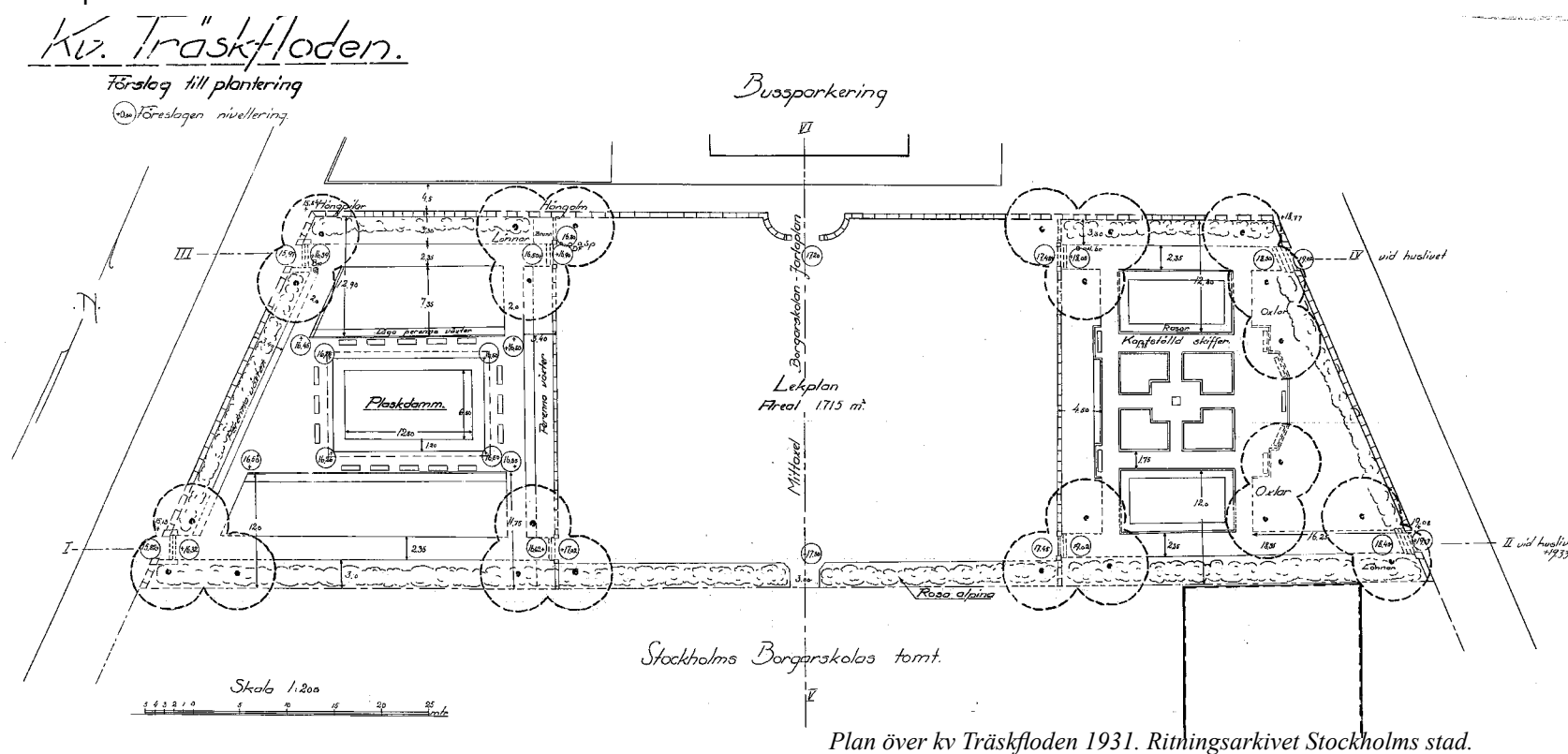
I samband med att de sista resterna av kåkbebyggelsen revs och den nyklassicistiska Borgarskolan byggdes 1930-1932 av Knut Nordenskiöld, anlades Ellen Keys park med planteringar, murar, en marmorklädd plaskdamm, lekplan och sittplatser. Parken kallades då Jarlaparken och fick namnet Ellen Keys park först i början av 2000-talet. Formspråket är nordisk klassicism eller nyklassicism.

1940

Historisk karta 1940, Stockholmskällan

Vem som ritat Ellen Keys park är okänt. Signaturen på stadens ritnigar är svårtydd och stämmer inte med någon av de personer som var verksamma på parkavdelningen under denna period. Dock tycks samme "okände" arkitekt även ha ritat gårdarna vid Norr Mälarstrand liksom parken Blåkråkan på Norrmalm.

Vykort, troligtvis från 30-talet. Jarlaplan och Ellen Keys park med Borgarskolan i fonden. I den nedre terrassen anar man den markmörklädda plaskdammen.

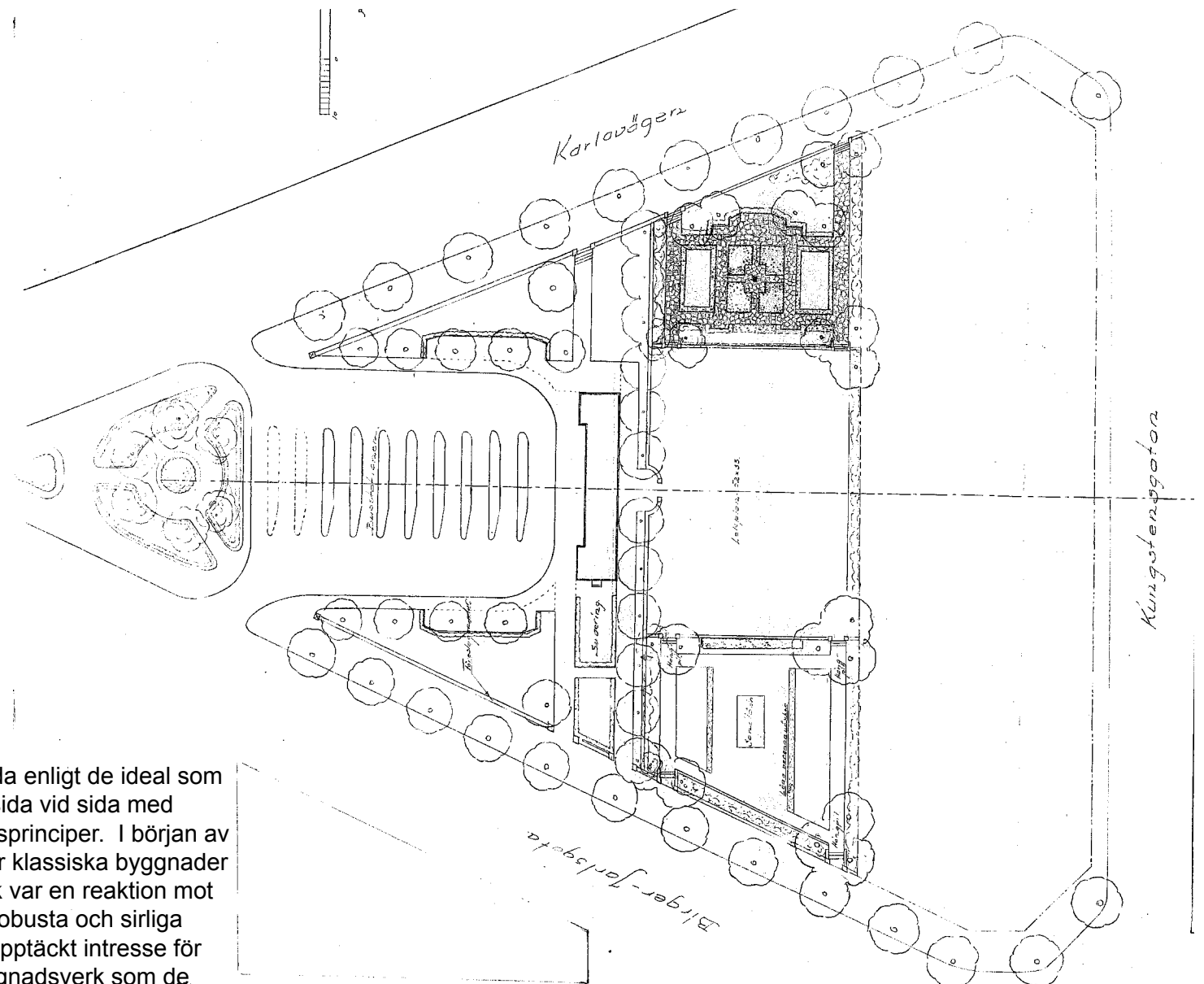
Nyklassicism

Under 1800-talet dominerade inte ett (1) stilideal vad gäller parker utan flera och inte sällan blandades uttryck från dessa stilar; formträdgården, landskapspark och eklektisk stil. Oavsett efter vilken stil en park utformades så användes ofta ett exotiskt växtmaterial och planteringarna var grandiosa och iögonfallande. Rabatter och gräsytor var inhägnade för att inte beträdas.

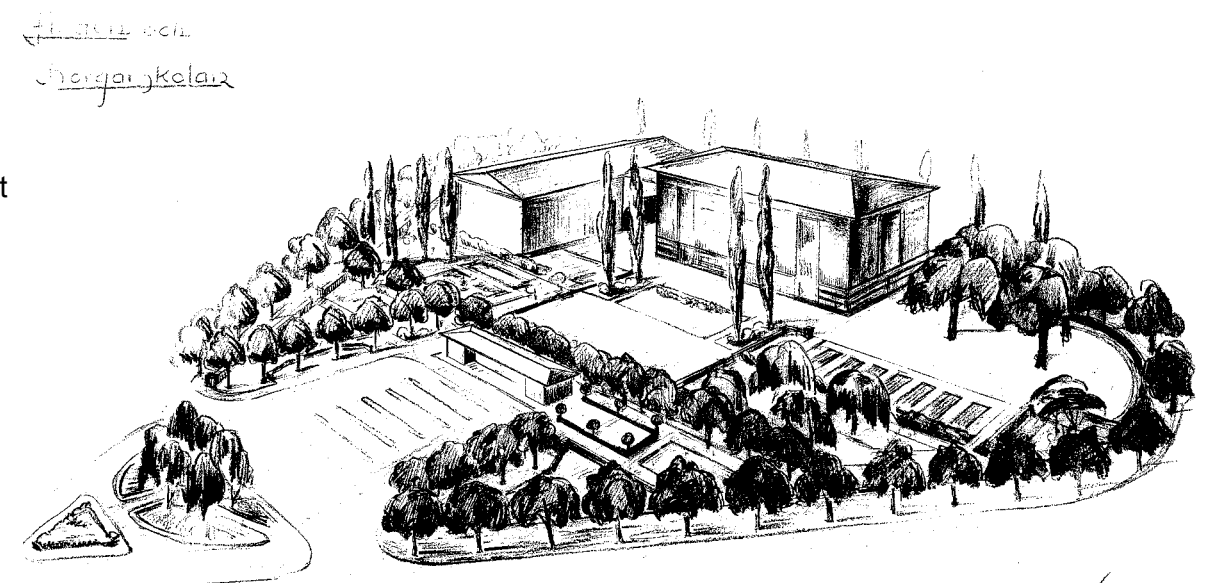
I Lindhagenplanen som togs fram på 1860-talet fanns nya tankar och riktlinjer för hur man skulle förhålla sig till den befintliga naturen. Där fastlades bl.a. att bergsknallarna i staden (som också var svåra att bebygga) skulle bli stadens nya parker.

Vid slutet av 1800-talet hade en förändrad natursyn vuxit fram; man ville att parkerna skulle vara så naturlika som möjligt. Parkerna anlades som landskapsparker, med slingrande promenadstigar under gröna träd. De planterades därför till övervägande del med inhemska löv- och barrträd samt blommande buskar. En annan nyhet var att alla ytor fick beträdas, att barnen kunde leka fritt och att man kunde ta med matsäck. En revolutionerande tanke vid denna tid var att parker även borde innehålla lekplatser.

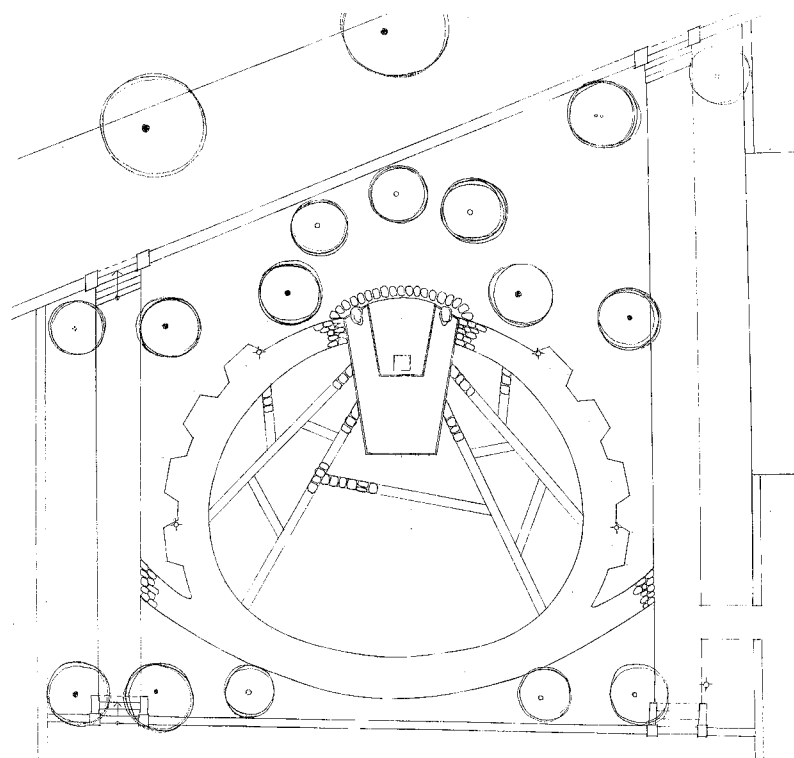
Runt sekelskiftet kunde parker anlagda enligt de ideal som utvecklats i mitten av 1800-talet ses sida vid sida med sådana anlagda efter nya gestaltungsprinciper. I början av 1900-talet uppstod ett nytt intresse för klassiska byggnader och formträdgården. Detta formspråk var en reaktion mot nationalromantikens historicism och robusta och sirliga formspråk och bottnade bl.a. i ett återupptäckt intresse för svenska klassiska och nationella byggnadsverk som de svenska slotts- och herrgårdsmiljöerna, stormaktstidens stadspalats och den svenska småstadens stadsmiljö. Man sökte den klassiska arkitekturens enkelhet och rena geometri. Ett nära samspel mellan byggnad och trädgård blev återigen viktigt. Ellen Keys park var en del i en större plan som inkluderade både kv Borgarskolan liksom kv Träskfloden och är anlagd enligt detta stilideal som kom att kallas nyklassicism eller nordisk klassicism.

Plan över kv Träskfloden 1931. Ritningsarkivet Stockholms stad.

Skiss 1932. Ritningsarkivet Stockholms stad. Illustrationen visar Borgarskolan med skolgård, Jarlaparken (nuvarande Ellen Keys park), busspaviljong och bussterminal; två kvarter som då var omgivna av tät kvartersstad. Utan denna vetskap kan man dock tro att illustrationen visar på en herrgårdsanläggning eller liknande.

Skissförslag 111 Parkförvaltningen 1953. Ritningsarkivet Stockholms stad.

Parkens utveckling fram till idag

Parken har ändrats ett flertal gånger sedan den anlades i början av 30-talet. Några förändringar är tydliga och väl dokumenterade, som den på 50-talet när Ellen Keys staty fick sin plats i parken. Andra förändringar är svårare att hitta information om. Genom att titta på gamla foton samt ritningar i ritningsarkivet försöker vi ge en bild av hur utvecklingen har gått till. Det är svårt att säkert veta hur parken faktiskt såg ut från början då en hel del ritningsförslag togs fram angående trädens placering och artval.

På 40-talet anlades en sandlåda norr om plaskdammen.

1961, Gram, Ingemar, Stockholm Stadsmuseum. Skolträdgården vid Borgarskolan.

1961, Gram, Ingemar, Stockholm Stadsmuseum. Planteringar runt Ellen Keys staty.

I samband med att Sigrid Friedmans staty av Ellen Key restes 1953 omarbetades också formen helt på den övre ytan. Ett nytt cirkulärt rum skapades med hjälp av klippta häckar och bågformade naturstensgångar. Statyn placerades centralt och runt statyn anlades en damm och perennplanteringar. (Se skiss från 1953 samt foto.)

Dagens alléplanteringar av lind inom parken anlades troligtvis i slutet av 50-talet eller början av 60-talet (se foto). Trädraden i norr utanför muren är troligtvis från 30-talet.

1967, Gram, Ingemar, Stockholm Stadsmuseum. Norra trappan upp till den övre terrassen.

1966, Gram, Ingemar, Stockholm Stadsmuseum. Den grusade lekplanen med en inhägnad slänggunga.

Det triangelformade kvarteret Träskfloden nordväst om parken bebyggdes 1993-1995 med bostäder. Samtidigt byggdes också Borgarskolan om, då man uppförde den tillbyggnad längs Birger Jarlsgatan som idag innehåller Balettakademien. I samband med detta rustades parken upp och en gräsyta samt en större perennplantering anlades i parkens västra (nedre) del.

I början av 2000-talet döptes parken om till Ellen Keys park. Dammen och planteringen vid Ellen Key-statyn rustades 2006.

1969, Gram, Ingemar, Stockholm Stadsmuseum. Planteringar runt Ellen Keys staty.

Goodwin, Henry B. Stockholms Stadsmuseum

Kort historik över Ellen Key

(Skrivet av Kerstin Bergman från www.ellenkeysallskapet.se.
Reproducerad med tillåtelse av Ellen Keysällskapet)

Ellen Key föddes 11 december 1849 på herrgården Sundsholm utanför Västervik. Båda föräldrarna var liberaler och hemmet var fyllt av böcker som den läshungriga äldsta dottern fick fri tillgång till. Pappan Emil Key blev riksdagsman och Ellen fick fungera som hans värdinna och ”spökskrivare” under vistelsen i Stockholm.

En utlandsresa 1873 tillsammans med pappan gjorde henne till ”europolit” med intresse och känsla för barn, sociala frågor, kvinno- och fredsfrågor. Efter en olycklig kärlekshistoria började hon verka i det offentliga på 1880-talet.

Ellen Keys mest kända bok är ”Barnets århundrade” som publicerades vid sekelskiftet 1900. Den kom att översättas till 26 olika språk. Hon utgick från en organisk syn på barnet som en växt som behöver frihet och näring att utveckla sina anlag. Läraren skulle låta vara och inte ingripa störande mer än nödvändigt. Bildning genom självverksamhet var målet för ungdomsskolan liksom för folkbildningen. Faktaplugg och (yrkes)utbildning borde komma först i högre skolformer. Hon ville avskaffa både aga och betyg – de befordrar fjäsk och osjälvständighet, liksom katekesplugg och ”snuttifiering”

Ellen Keys staty av Sigrid Fridman i Ellen Keys park.

av skoldagen. Inspirerad av idealisten Goethe talade hon om skönhetsens religion. - *Skönhetssinnet finner endast ett sant behag i lagom och måtta*. Även Goethes färglära var en stor inspirationskälla. I den lilla Verdandi-skriften Skönhet för alla (1899) behandlar hon särskilt skönheten i hemmen, kvinnornas domän: *En människa mår bättre, blir vänligare och gladare ifall man i sitt hem möter vackra former och färger på de ting man omger sig med*. Idealet var ungefär det vi ser på Carl Larssons tavlor: ljus och enkel hemtrevnad; det som är funktionellt är också vackert. Men hon fick problem med industrialismens intrång i naturens skönhet..., *där människan växer sig stor genom att känna sig liten*.

Redan från 1879 såg hon sig själv som fritänkare. Ellen Key kunde inte acceptera kristendomens dömande och straffande personliga Gud utan utformade sin egen livstro, en optimistisk utvecklingstro på livet och kärleken. Kärleken var det som konstituerade äktenskapet, menade Ellen Key i protest mot den tidens konvensäktenskap. Denna radikala ståndpunkt gjorde henne ytterst misstänkt i konservativa kretsar. Samtidigt betonade hon kvinnors och mäns skilda natur och egenskaper, vilket i sin tur försvårade relationerna till kvinnorörelsen.

Del av det väl avgränsade trädgårdsrummet runt Ellen Keys staty i Ellen Keys park.

Mellan 1900 och 1910 vistades Ellen Key mycket utomlands men verkade i debatten för fredlig unionsupplösning med Norge 1905 samt i arbetet för kvinnlig rösträtt.

År 1910 byggde hon åt sig villan Strand vid Omberg. Devisen på öppna spisen där: *accende et arde! tänd och brinn!* vittnar om hennes intensiva och engagerade personlighet och liv, trots besvikelser, den största förmodligen att inte ha fått bilda egen familj.

Ellen Key dog på Strand den 25 april 1926 och jordfästes av ärkebiskop Nathan Söderblom. Hon gravsattes i familjegraven i Västervik.

Ellen Keys gula soffå vid huset och trädgården på Strand.

Ellen Keys hus Strand, vid Vätterns strand.

Rosenpergolan vid huset leder ned mot "pelarbron" vid Vättern. En pyramidpoppel skymtar på dess högra sida.

Ellen Key och hennes trädgård

(Fritt från "Ellen Keys trädgård på Strand - att förverkliga en vision" av Inga Wallenquist)

Det italienska inflytandet var starkt hos Ellen Key, särskilt vad gäller hennes eget hus Strand men det syns även i hennes trädgård. Den långa trappan ned mot sjön med dess rosenpergola, buskavkantning och pyramidpopplar har starka drag av den italienska villan med dess formella symmetri och höga, smala cypresser. Här hittar vi också rosenbuskar och klippta häckar i olika nivåer. Men samtidigt som Ellen Key vurmar för det italienska vill hon betona det nordiska, svenska. I slutningen på ömse sidor om huset vill hon på ena sidan ha en naturlig blommande äng och på den andra ett gullregn samt en blommande lökäng med crocus, narciss, tulpan och påskliljor tillsammans med primulor och aklejoj.

Ellen Key beskriver att i sin trädgård får "...kaprifolium, och vildvin rasa fritt kring Strands murar och runt om dem skola gammaldags rosor, syrén och jasmin dofta, men backarna skola bli sig lika, fulla av vilda blommor och vägen blir grön av gräs, just som den vackraste vägen i mitt barndomshem var." Ellen Key älskade rosor och hade ett stort antal både busk- och klätterrosor i sin trädgård.

"Så mycket skönhet, så mycket doft och så mycket långvarighet som möjligt förenade", skriver Ellen Key om perennrabatterna i sin klipp och anteckningsbok "I flera år samlade Praktiska ting för Stuga och Trädgård". Hon fortsätter och stryker under: "Permanent dekorativa bästa är regeln för den enkla själfskötta trädgården. Således alla kortlevandes afvisas." Ellen vill ha vita anemoner i sin perennrabatt "Som de italienska", skriver hon. Hon vill plantera liljor, vita och gula, stockrosor och lövkojor. Dessutom vill hon ha flox, både röda och vita, iris, luktärter och pioner, astrar och kaktusdalior. Som avkantning tänker hon sig isop eller primulor och aurikler. Säkerligen inspirerad av Getrud Jekylls idéer om färger beskriver hon hur de perenna rabatterna skulle planteras: "Rika obrutna färglinjer nära huset, inga massor af sorter som blommar på olika tider, som färgtrapp-steg böra de vara...".

Några av de växter Ellen Key önskade på Strand: vildvin, kaprifol, klätterros och anemon.

Samråd

Den 15:e april 2014 ägde samråd om Ellen Keys park rum. Samrådet hölls på plats i parken. 19 personer fyllde i de formulär med frågor som vi hade tagit fram och ytterligare 12 personer inkom med synpunkter via mejl. Av de som medverkade på samrådet var en betydande del boende i närområdet eller i direkt anslutning till parken.

En dialog har också förts med Viktor Rydbergs gymnasium via rektor Lisa Dahlberg.

Den 2:a oktober 2014, i Viktor Rydbergs gymnasiums lokaler, hölls ett samråd om det framtagna programförslaget. Då endast två medborgare deltog valde vi att hålla ytterligare ett samråd den 2:a december inför vilket vi gick ut med en bredare annonsering och även skickade ut inbjudan till närliggande bostadsrättsföreningar, sammanlagt 68 st. Fem personer närvarade vid det andra tillfället.

Samråd 1: Vem använder parken och hur används den?

Dagtid använder ungdomar från både Viktor Rydbergs liksom från Norra Reals gymnasium parken för att bl a äta lunch. Elever från Viktor Rydbergs gymnasium använder också parken för lektioner, avslutningar etc. Balettakademiens elever har setts dansa där. En större grupp hundägare träffas dagligen i parken; vilket många påpekade ger parken liv. Boende i direkt anslutning till parken använder parken som komplement till de små mörka bostadsgårdarna. En mindre grupp missbrukare använder återkommande den övre terrassen som träffpunkt. I de sociala medierna syns kollegor ha picniclunch på gräsmattan runt Ellen Keys staty, studenter som har studentfiranden samt den närbelägna sport- och friluftsföreningen Addnature ha tältutställning. Det berättades att förskolebarn från området brukar använda gräsmattan i mitten till bollspel och lek. Ett intilliggande café använder delar av parkytan utanför murarna till sin servering. Parken tycks användas av många grupper och ha relativt stark lokal förankring. Dock anades också under samrådet

spänningar mellan grupper av användare. Samtidigt som många tyckte det var positivt med hundägarnas närvaro var många upprörda över att hundar släpps lösa vilket begränsar andra gruppers, framförallt barns och hundrädda personers, möjligheter att använda parken. Många menade att lösspringande hundar gräver sönder gräsmattorna och också gräver och uträttar sina behov i sandlådorna samt i parken i övrigt. Framförallt mittendelen med sin öppna gräsyta används för att släppa hundar. Några påpekade också att närvaron av missbrukare i den övre delen periodvis begränsar möjligheten för andra att vistas där.

Den övre terrassen används framförallt för vila, picknic och läsning där den skyddande miljön i och med de omgärdande häckarna uppskattas liksom dammen och planteringarna runt om.

Mittendelen är mer aktiv; det är framförallt här hundägarna träffas och hänger liksom det är här barnfamiljer och förskolebarn vistas. Det finns ett par sandlådor med gungdjur i denna del som ibland används av yngre barn. Sandlådorna används dock också av en del hundar som gräver i dem vilket gör att vissa barnfamiljer inte vill använda dem. Den övre muren ligger i fint solläge och används som sittplats och häng.

Den nedersta terrassen används av boende men också av personer som passerar förbi samt av gymnasieungdomarna som ofta hänger på muren ut mot Birger Jarlsgatan. Denna del uppskattas framförallt för sin centrala blomsterplantering. Många passerar också tvärs genom denna torglika del på väg till Viktor Rydbergs gymnasium eller använder helt enkelt parken som genväg mellan Kungstensgatan och Birger Jarlsgatan.

Vad tycker brukarna om parken?

En rad olika synpunkter kom fram under samrådet men ett antal frågeställningar var återkommande. Generellt upplevs parken som fin och lugn men lite tråkig. Samtidigt påpekade många att det var positivt att parken var opretentiös och till för alla. Många uppskattar de blommande rabatterna och dammen.

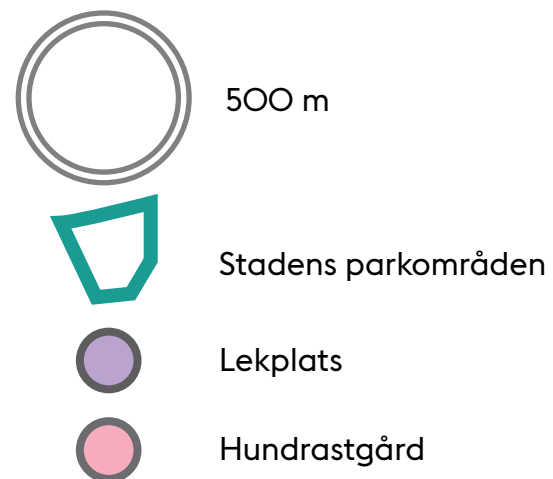
I princip alla tog upp att den centrala gräsmattan är svår att använda; den är sliten, sank och i delar helt borta. Många påpekade att parken generellt är sliten med skräpiga hörn och för få papperskorgar. Den övre och nedre terrassen uppskattas mest med undantag för det övre sydvästra hörnet som används som toalett och är fullt av råttor. Vinterhalvåret är många delar blöta och isiga då vattnet inte rinner undan.

Olika önskemål kring hur parkens kan utvecklas i framtiden framkom men ett flertal önskemål var återkommande hos många personer: Mer lek. Fler sittplatser i solen. En inhägnad hundrastgård. En fin gräsmatta där man kan ha picknic, bollspel för barnen mm. Separerad lek och hundrastgård. Fler papperskorgar. Bättre belysning. Gärna platser där man kan fika.

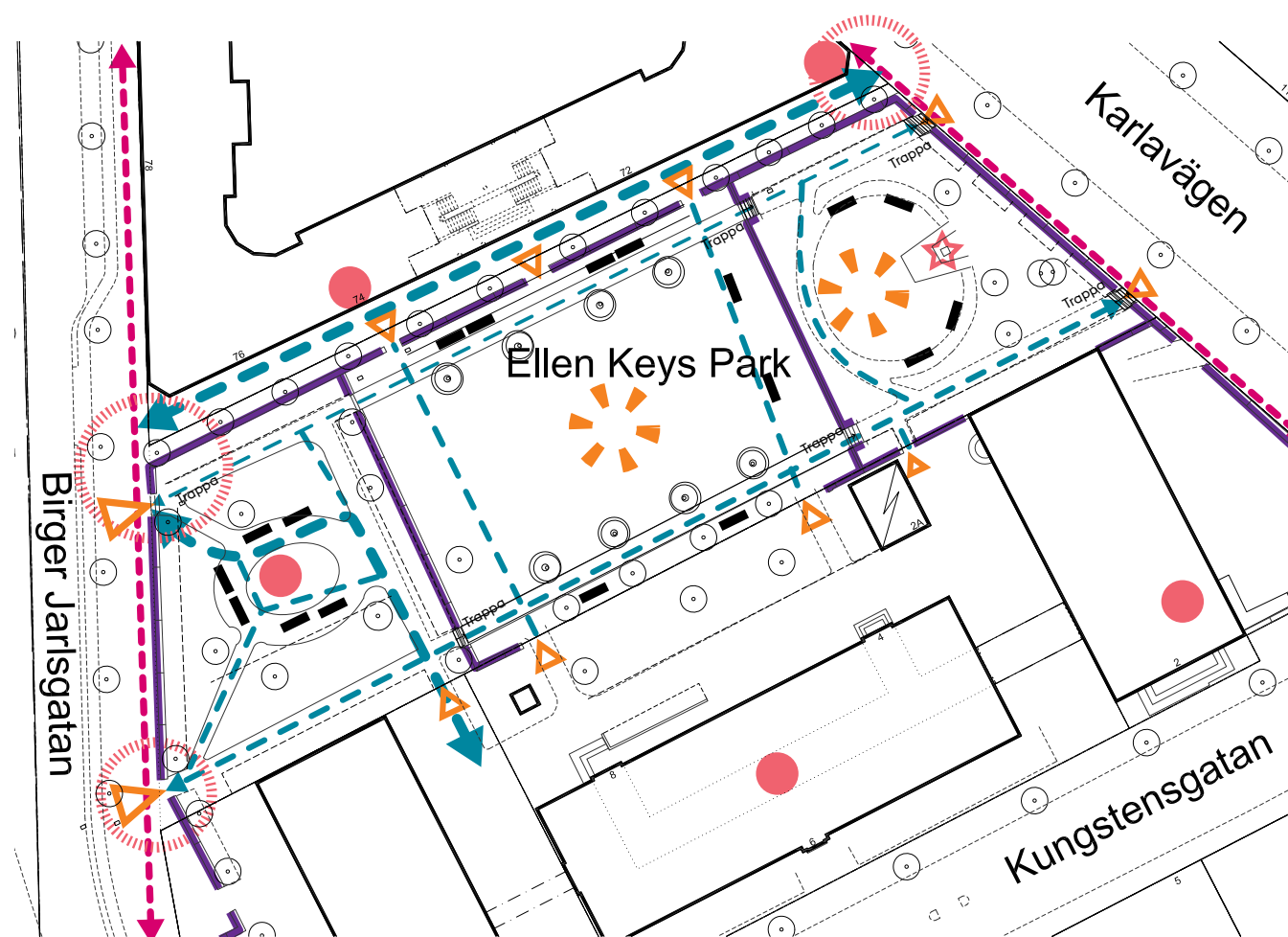
Samråd 2 och 3: Programförslag

Vid programsamråden var medborgaran generellt poitiva till förslaget. Det finns en oro kring att hundarna även i framtiden kommer att förstöra gräsmattan och att icke upplöskat hundbajs gör att parken inte kommer att användas i framtiden. Förhoppningar finns dock om att en upprustning av parken kan leda till att hundägarna tar mer hänsyn. En av besökarna påpekade att lindarna i parken släpper mycket sav och att detta kommer att ”kladda ner” eventuella lekskulpturer under träden. Några påpekade att lindarna är för storvuxna och att dessa skuggar för mycket i parken och omkringliggande lägenheter. Flera tyckte att det är bra att parken gallras ur på förvuxna buskar och träd, då det är mörkt och att promenera genom parken på kvällen. En person kritiserade föreslagen parkarmatur då formspråket ansågs stämma mindre väl överens med omgivningen.

Ellen Keys park ligger på Östermalm på gränsen till Norrmalm i ett område som enligt sociotopkartan har ont om friytor. Inom 300 meter ligger tre större parker; Vanadislund, Observatorielunden och Humlegården. I dessa parker finns också större lekplatser liksom hundrastgårdar. Inom 300 meters avstånd ligger också Monica Zetterlunds park och Eriksbergsparken. Då den här delen av staden har begränsad tillgång till friytor är det angeläget att de parker som finns är av hög kvalitet.

Strukturer och kopplingar

Teckenförklaring

Strukturer, kopplingar och rum

Birger Jarlsgatan och Karlavägen är två välanvända stråk för fotgängare och cyklister och ingår också i stadens stomnät för gångtrafik och promenader. Fotgängare som vill passera mellan dessa gator i läge för Ellen Keys park rör sig nästan uteslutande längs gångvägen som gränsar till parkens norra mur. För cyklister finns ingen koppling.

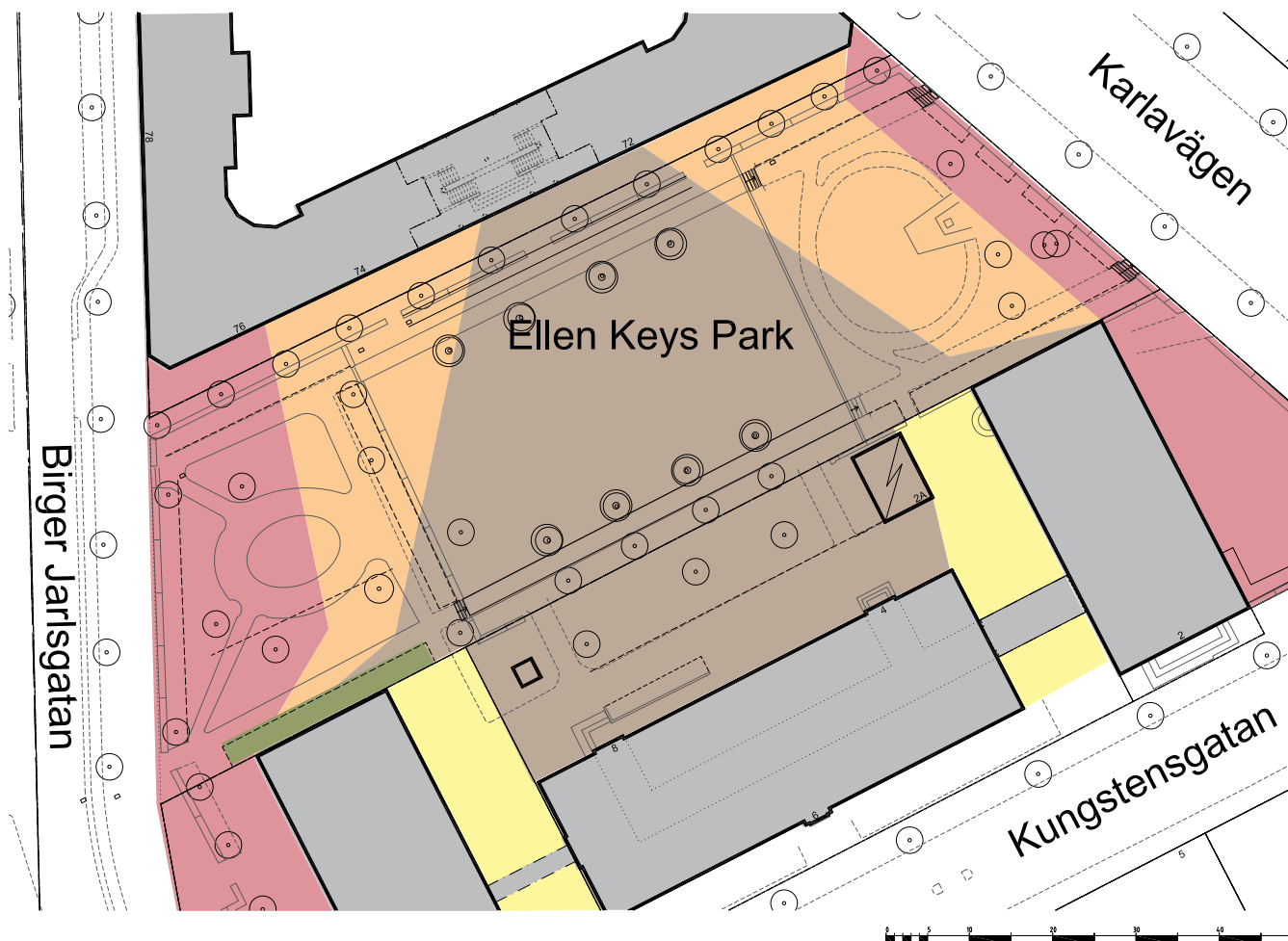
Strukturen i parken är lätt att förstå i och med en enkel geometrisk utformning. Två genomgående sydöstliga gångstråk samt några korsande stråk i anslutning till de tvärgående murarna bildar parkens stomme och följer den ursprungliga utformningen. Dessa gångvägar används framförallt av personer som valt att aktivt vara eller promenera i parken. Parken används inte i stor utstäckning som passage; den nedre terrassen undantagen där en hel del rörelse mellan Birger Jarlsgatan och Kv Borgarskolan sker.

Parken består i huvudsak av tre väl avgränsade rumsligheter; den övre terrassen med Ellen Keys staty, mellanterrassen med den centrala grasmattan samt den nedre terrassen med en central blomsterplantering.

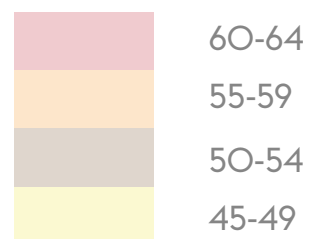
Parken sluttar från Karlavägen i öster till Birger Jarlsgatan i väster och är tydligt uppdelad med hjälp av stödmurar i nord-sydlig riktning; avgränsningar som är ett arv från den nyklassiska utformningen från 30-talet. Man rör sig mellan rummen i huvudsak via trappor. Även mot norr avgränsas parken av en mur; en avgränsning som förstärks av raden med lindar som går längs hela murens utsida. Mot söder avgränsas parken av fd Borgarskolans ena flygel samt av Balettakademiens fasad. Mellan de två flyglarna är avgränsningen idag något diffus och består av en trädrad. Att rummet upplevs som otydligt i denna del var också något vi förstod under samrådet; de flesta trodde att gräsytan på skolans tomt tillhörde parken men vågade samtidigt inte riktigt använda den. Diffusa rum, där gränsen mellan privat och offentligt är otydlig, skapar osäkerhet och otrygghet hos användarna. I ursprungsförslaget avgränsades parken här av en häck.

På den övre terrassen bildar de formklippta lindhäckarna ett mycket väl avgränsat intimt rum som omsluter och bildar fond för aellen Keys staty. Pga häckens form och höjd samt omgivande vegetation bildas också många baksidor som till delar upplevs som otrygga.

Buller

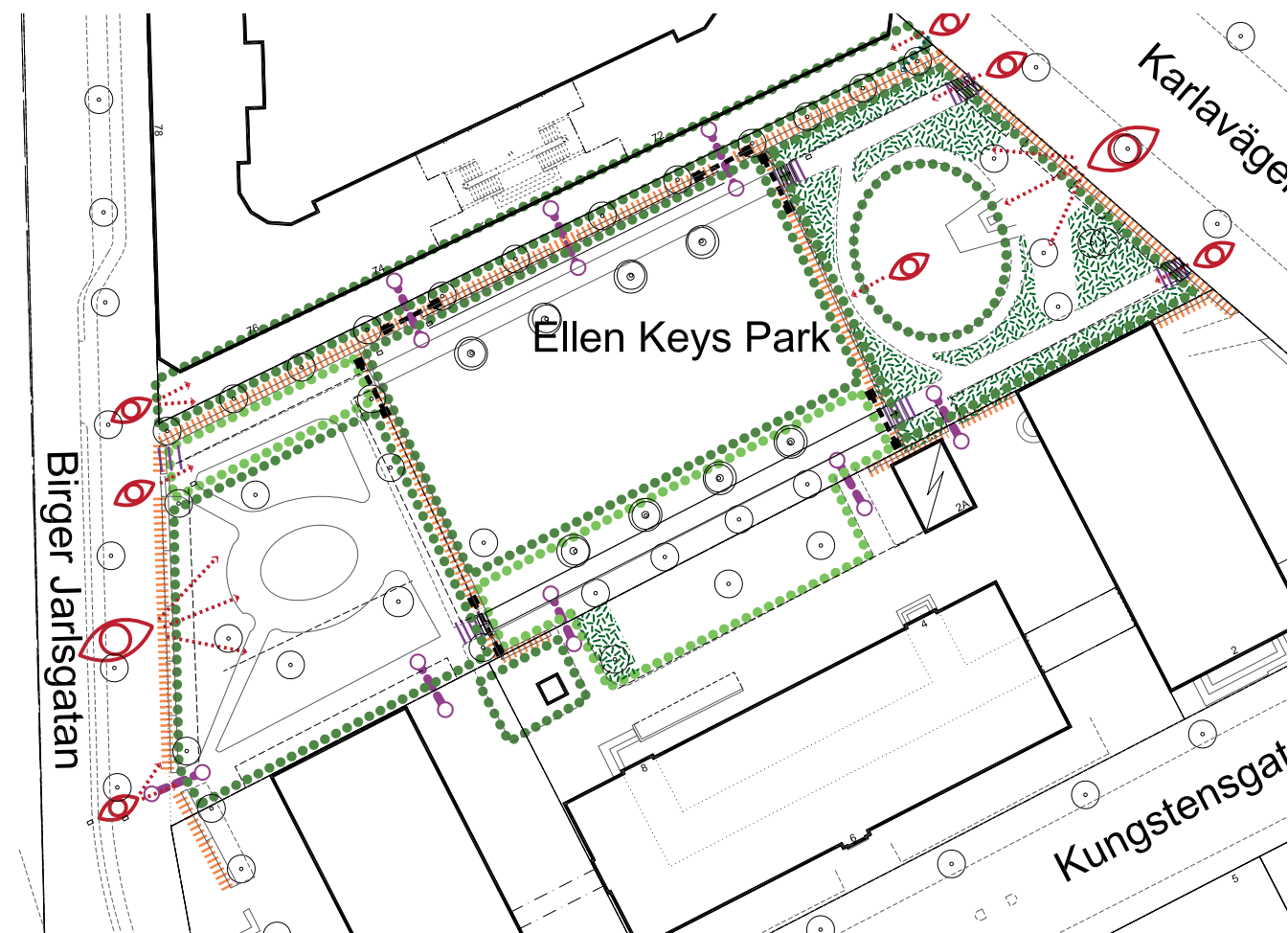

Buller (dBA)

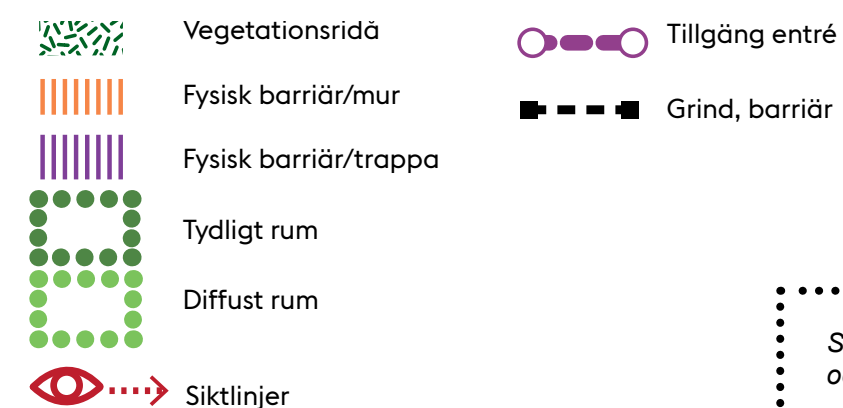

Enligt sociotopkartan bör en kvarterspark ha en ljudnivå på under 55dBA. Större delen av den mittersta terrassen i Ellen Keys park klarar dessa krav.

Rumslig analys

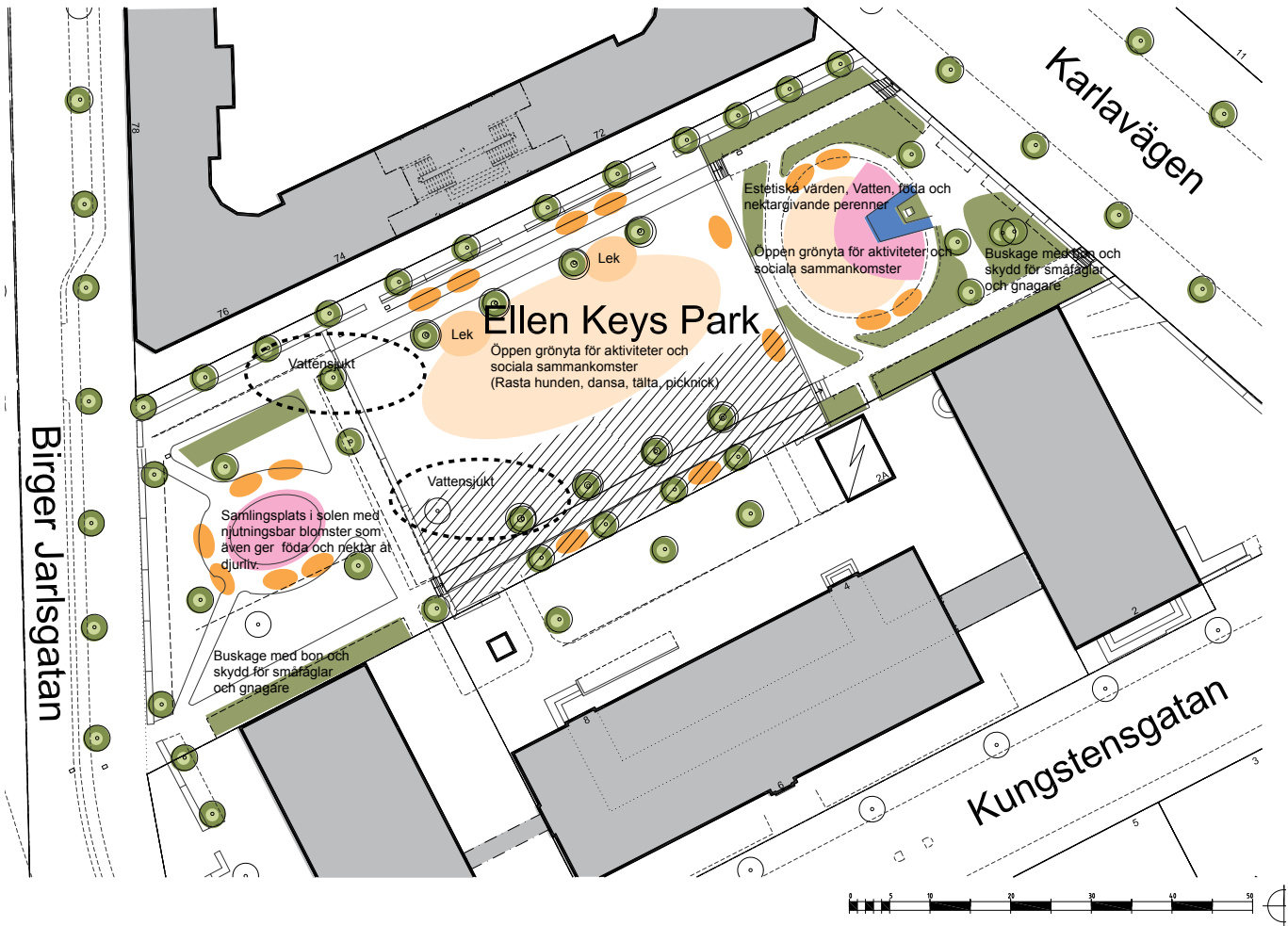
Teckenförklaring

Sammanfattning brister strukturer, kopplingar och rumslig analys:

- Otydlig gräns mot Viktor Rydbergs Gymnasium.
- Otryggt hörn mot Karlavägen.
- Tillgänglighetsproblematik pga nivåskillnader som idag överbryggas med trappor.

Analys av parkens ekosystem- och sociala tjänster

Teckenförklaring - ekosystemtjänster

- Träd
- Häckar/Buskage
- Damm
- Perenner
- Rening av luft
- Klimatreglering
- Rening av vatten
- Vattenreglering
- Pollinering
- Fröspridning
- Reglering av skadedjur
- Bullerdämpning
- Koldioxid-bindning

Teckenförklaring - sociala tjänster

- Sandlek
- Öppen grönyta
- Skugga sommartid
- Hälsa
- Fritidsupplevelser
- Estetiska värden
- Sociala relationer
- Undervisning och kunskap
- Tysta områden
- Vetenskapliga upptäckter
- Intellectuell och andlig inspiration

Visuell miljö

Delar av parken håller en hög arkitektonisk klass och det finns många fina spår av den ursprungliga 30-tals utformningen. Även 50-talets gestaltning kring Ellen Keys staty är välgjord och i stora drag intakt. Blomster- och lökplanteringarna kring Ellen Keys staty liksom den centrala blomsterplanteringen i den nedersta delen är uppskattade element i parken liksom de stora lindarna och blommande prydnadsträd. Parken är dock sliten och det finns en brist på omsorg om detaljer både vad gäller växtmaterial och möten av material. Detta leder till att delar av parken inte används alls eller endast i begränsad utsträckning. En sådan del är den bakre delen av den översta terrassen där de övervuxna buskagen tillsammans med häckarnas form skapar en baksida som endast används som toalett och gömsle för fåglar och råttor. Samma sak gäller den mittersta terrassens stora gräsyta som i dagsläget är i så dåligt skick att den stora delar av året inte går att sitta på. Även flera av den nedersta terrassens gräsytor är svår använda.

Sittplatser

Sittplatser i parker kan ha flera typer av funktioner; från att vara enskilda platser för avkoppling och ro till sociala mötesplatser eller platser där man kan betrakta det urbana sociala spelet. I en park är alla dessa typer av sittplatser viktiga. Oftast efterfrågas sittplatser i soliga lägen men särskilt vid varma sommandagar är skuggiga bänkar oumbärliga. I Ellen Keys park finns ganska gott om traditionella soffor runt mittenplanteringen på den nedersta terrassen. Här sitter också fullt med människor fina vår, sommar och höstdagar. Mittenterrassen saknar bänkar i soliga lägen; de bänkar som finns står antingen under lindarna eller skuggas periodvis av lindarna.

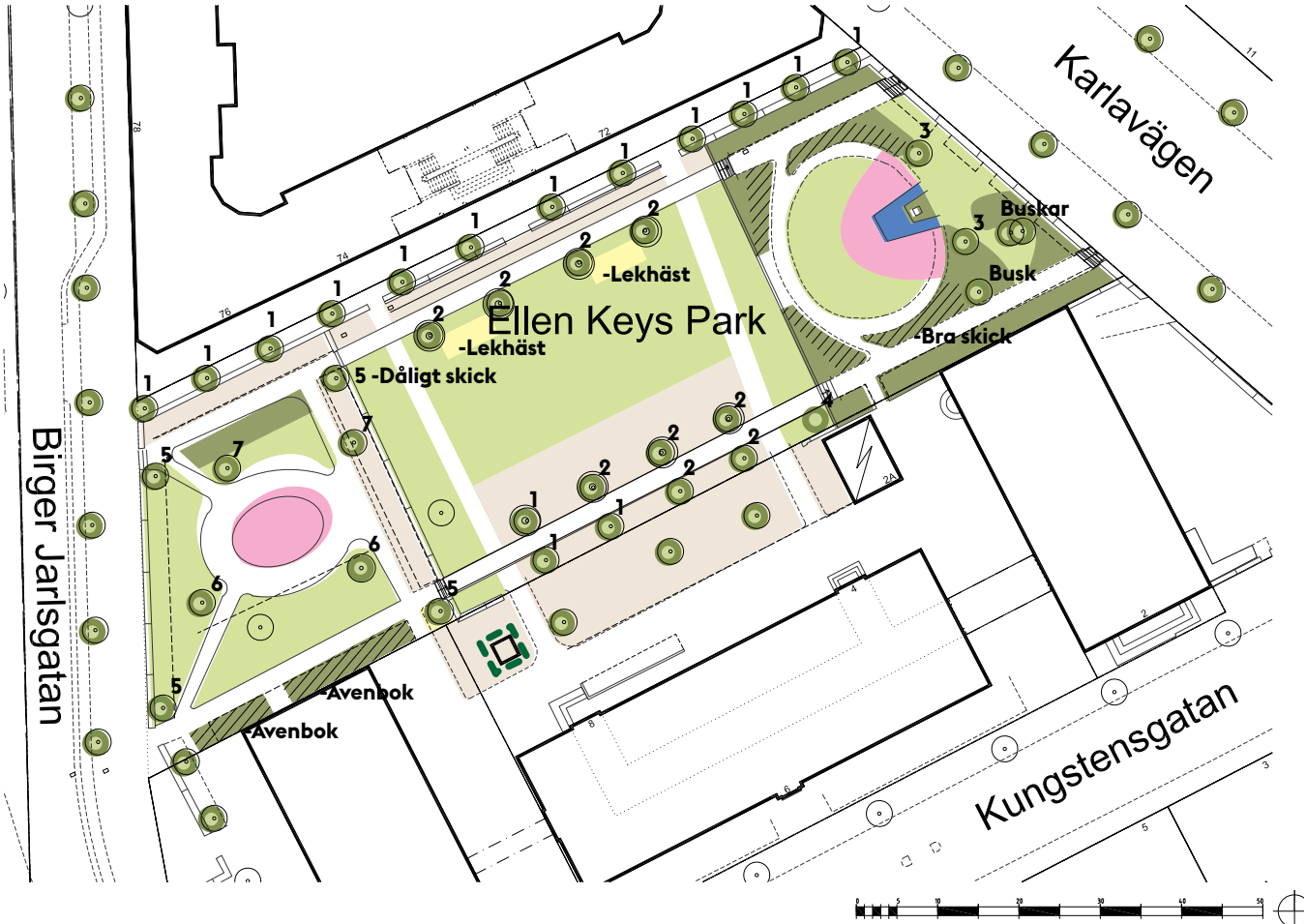
Att det finns för få bänkar generellt och för få i soliga lägen var något som också framkom under samrådet. Önskemål om alternativ till de befintliga sofforna framfördes också liksom platser där man kan fika. Den övre terrassen saknar fasta möbler; här ställs soffor ut endast under sommaren vilket många påpekade var en brist.

Murarna fungerar i flera fall som informella sittplatser. Framförallt muren som avgränsar mot Birger Jarlsgatan där många skolungdomar hänger samt muren som delar av den övre och mellersta delen av parken där gymnasieungdomar liksom hundägare samlas.

Sammanfattning brister sittplatser:

- För få sittplatser i soliga lägen.
- Övre terrassen saknar permanenta sittplatser.
- Alternativa sittplatser saknas.

Vegetations- och lekinventering

Teckenförklaring

- Träd
- Gräsmatta
- Barmark/Sliten gräsmatta
- Buskage
- Häckar
- Damm
- Perenner, slitna
- Sandlåda
- Klätterväxter

Trädarter

- 1 Parklind - Tilia x europaea
- 2 Bohuslind - Tilia platyphyllos
- 3 Pelarbok - Fagus sylvatica 'Dawyck'
- 4 Prydnadsapel - Malus sp
- 5 Skogslönn - Acer platanoides
- 6 Prydnadskörsbär - Prunus avium 'Pleen
- 7 Fågelbär - Prunus avium

Sammanfattning brister vegetetion och lek:

- Gräsmattan i mittenterrassen fungerar dåligt.
- Generellt är växtmaterialet i dåligt skick och/eller förvuxet.
- Leken är undermålig.

Fastigheter och bebyggelse

Omgivning

Ellen Keys park gränsar framförallt till fastigheter vilka, eftersom parken inte är särskilt stor, också delvis sätter sin prägel på parken. I söder avgränsas parken av fd Borgarskolans (med Balettakademiens flygel som ett senare tillägg) fina nyklassicistiska byggnad vilken också var utgångspunkten för parkens utformning; ett samband som är viktigt att bevara och gärna förstärka. I norr är fasaderna inte lika påtagliga pga den uppvuxna lindraden (i mittenpartiet -allén), som löper längs hela parkens långsida. Ellen Keys park gränsar också mot de livliga gatorna Birger Jarlsgatan och Karlavägen. Tack vare att gatorna kantas av träd och att parken omgärdas av murar är den visuella påverkan och bullernivån förvånansvärt låg.

Teckenförklaring

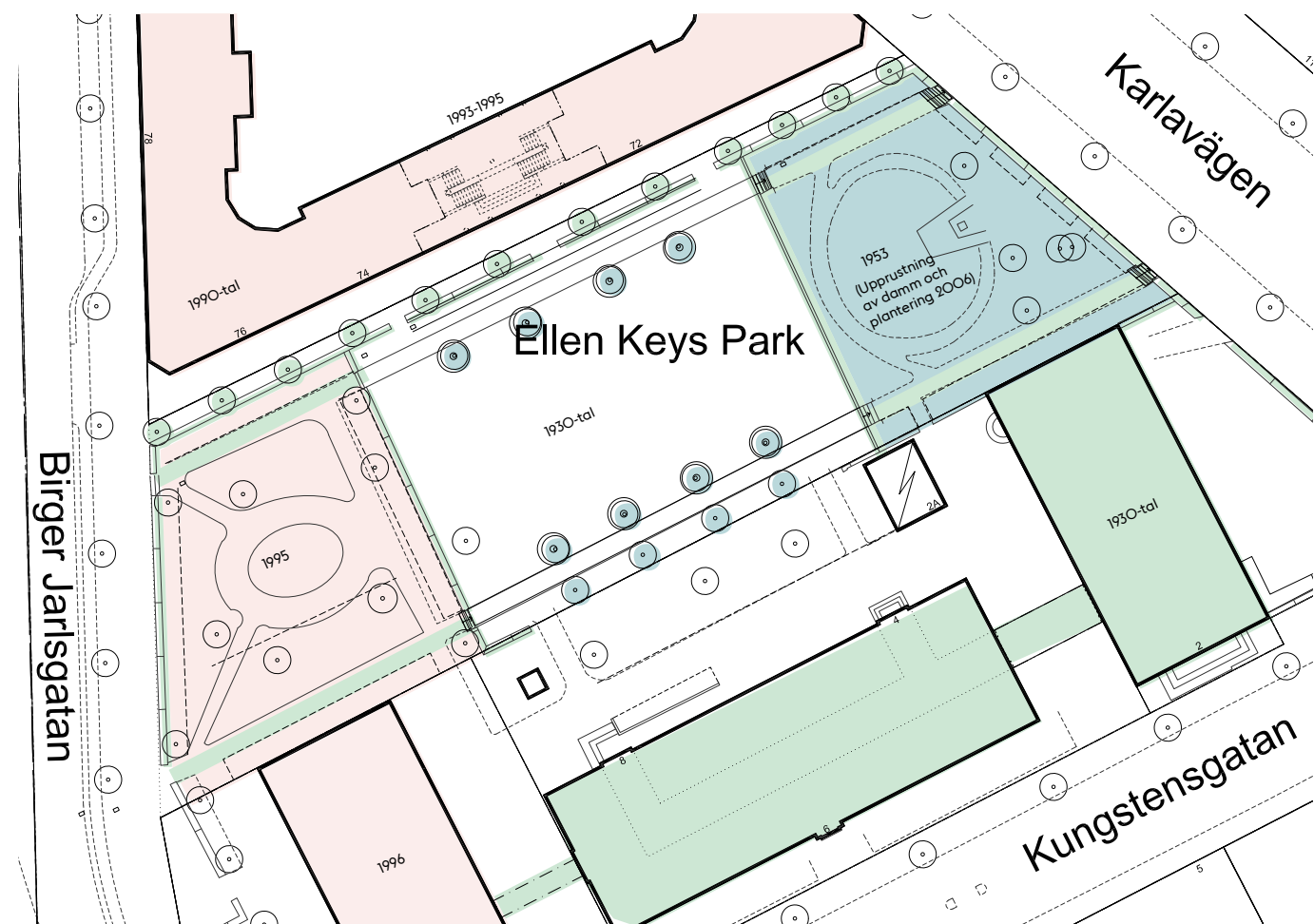
	Bostäder		Parkering
	Näringsliv/kontor		GC-väg
	Skola		Gata
	Park		Övriga byggnader
	Skolgård		
	Restaurang/café		
	Fastighetsgränser		

Kulturhistoria

I början av 30-talet planerades Kv Borgarskolan och Kv Träskfloden i nyklassicistisk stil. Från Borgarskolan utgick en centralaxel utefter vilken bussgaraget samt busshållplatserna orienterades. Mittaxeln gick därmed rakt igenom den mellersta terrassens lekplan. Längs denna mittaxel placerades en huvudentré till parken som markerades genom två rundade murar som idag är borttagna. Denna axel förstärktes ytterligare genom de boskéer som var placerade på Borgarskolans tomt i läge för dagens elstation och ventilationstorn. I och med 90-talets byggnation av kvarteret Träskfloden har känslan för denna mittaxel nästan helt försvunnit; den finns enbart kvar i form av en central öppning i den norra muren. (Möjligen tog arkitekten till Kv Träskflodens bostadsbebyggelse hänsyn till denna ursprungliga tanke i och med den centralt placerade trappan in till gården.)

Dåtidens nya tankar där barnens behov tydligt syntes i de nyanlagda parkerna syns tydligt i planerna för Ellen Keys park i form av mellersta terrassens generösa lekplan samt i den nedersta terrassens marmoromgärdade plaskdamm. I öster anlades en klassisk formträdgård med rosor och i väster mot Birger Jarlsgatan, i en enklare layout men med samma symmetriska raka formspråk, plaskdammen omgärdad av grusytor och större perennplanteringar.

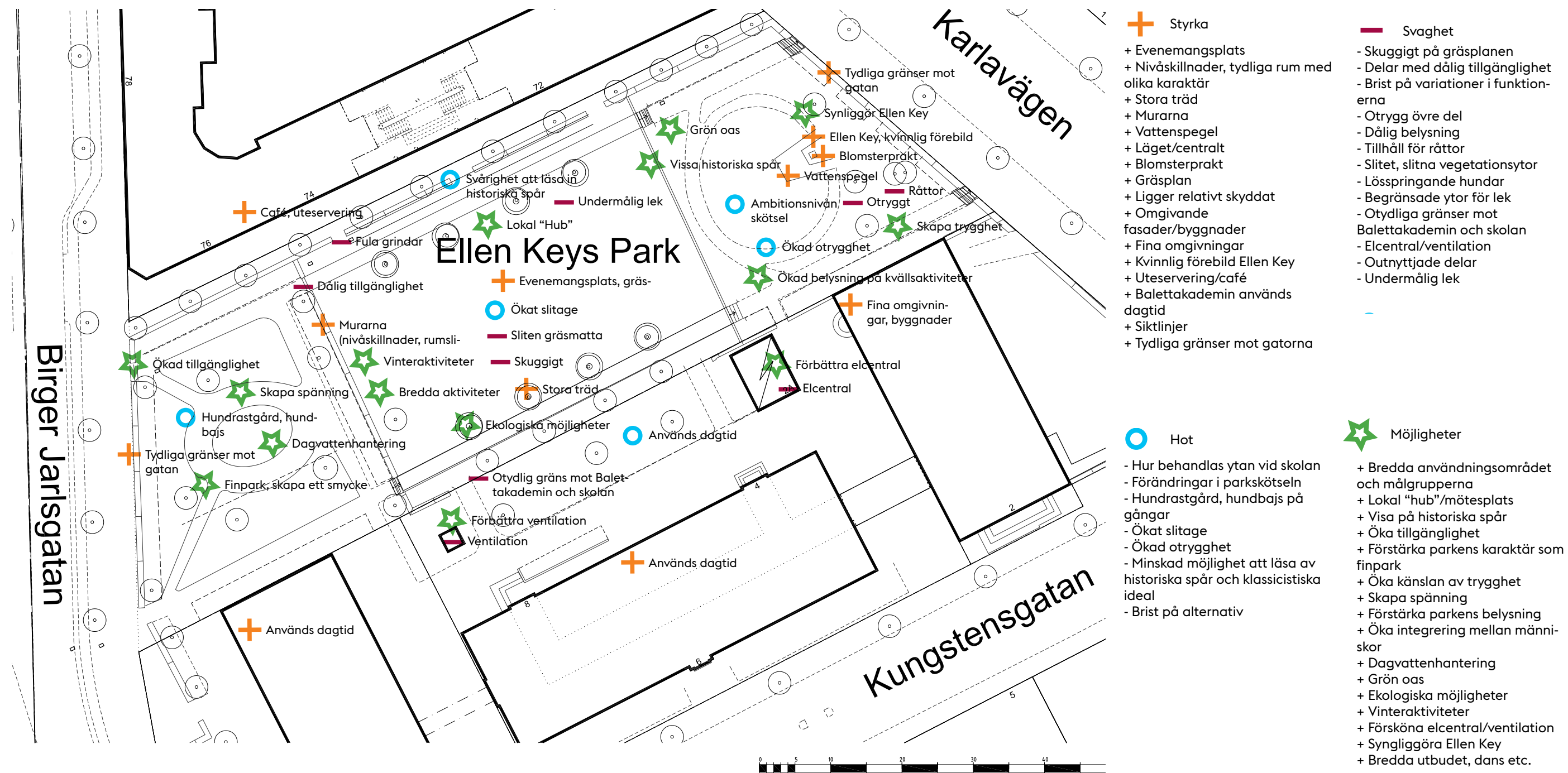
Kulturistorisk analys

Teckenförklaring

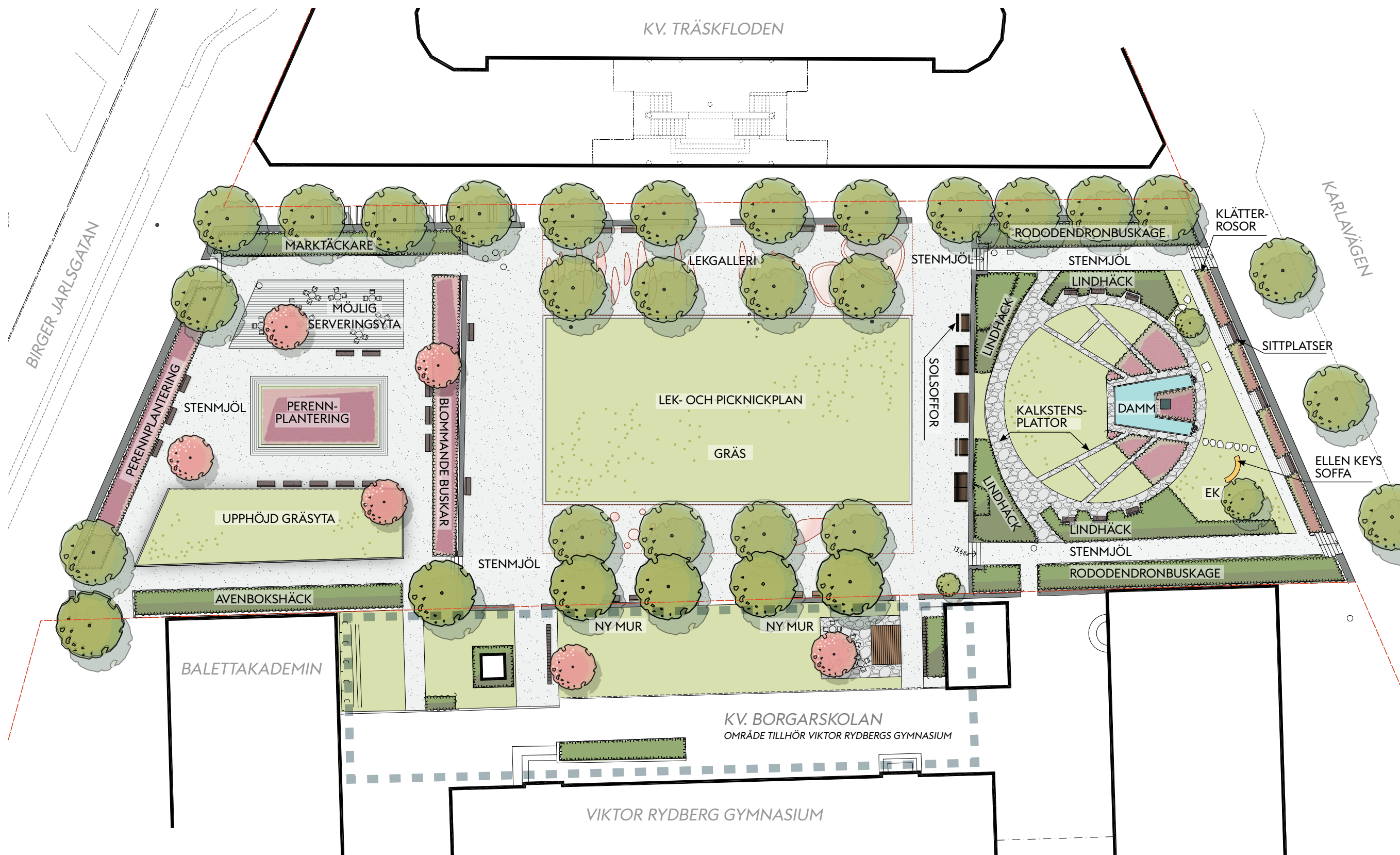
1930-tal	1930-tal
1950-60-tal	1950-60-tal
1990-tal	1990-tal

Analys av styrkor, svagheter, möjligheter och hot

Övergripande utformningsstrategier

- Värna och lyfta fram det kulturarv som parken tillsammans med Borgarskolan utgör i form av ett fint exempel på nordisk klassicism. Detta betyder i praktiken att värna om/återgå till det ursprungliga formspråket på platser där det är motiverat och att inspireras av de ursprungliga tankarna vad gäller växt- och materialval liksom vad gäller växtstrategier.
- Ta till vara på och förvalta de tillägg av värde, som har gjorts i parken under åren.
- Förstärka upplevelsen av blomsterflor.
- Öka känslan av trygghet.
- Rusta upp planteringar, material och element som förfallit.
- Bredda utbudet av funktioner för att inkludera fler olika typer av användare.
- Lyfta fram platsens historia.

Nedre terrassen

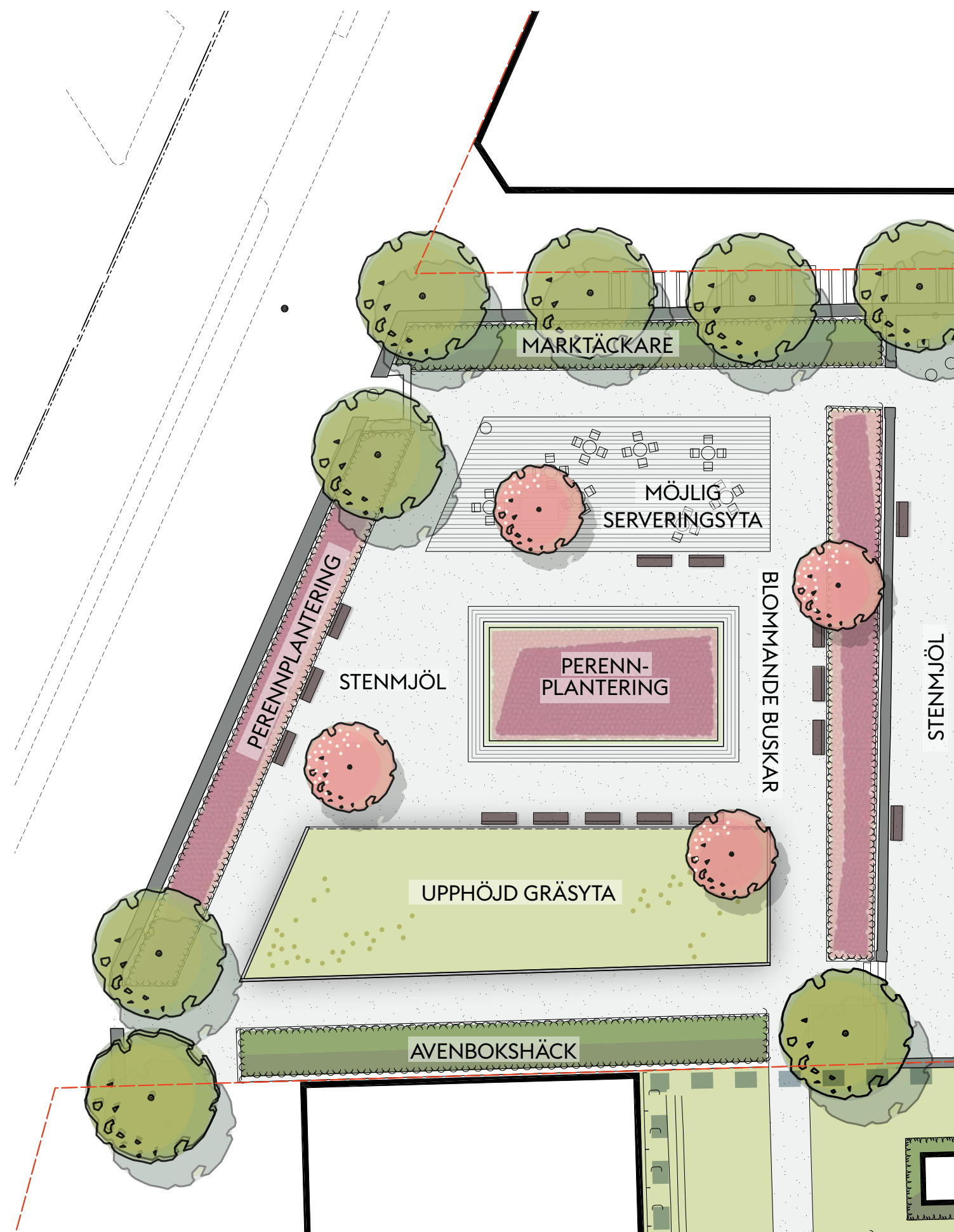
"ett blomstertorg med sittplatser för vila och samtal"

Vi bygger vidare på och stärker det befintliga blomstertorget men gör om formspråket så att det mer liknar den ursprungliga utformning som gjordes på 30-talet. Platsen innehöll då fler blomsterplanteringar men också lek i form av en central plaskdamm. Med tanke på dagens trafikmängd och buller så lämpar sig inte längre platsen för lek.

Gräsmattorna som ligger längs med murarna är idag svårarvänderna och ersätts med blomsterplanteringar. Längs med muren som gränsar mot Birger Jarlsgatan anläggs en rabatt med högre perenner som under säsongen skiftar i karaktär. Sommarhalvåret fungerar perennerna också avskärmande mot gatan. Motstående mur ges en plantering med blommande buskar.

I mitten anläggs en något nedsänkt rabatt, en "sunken garden" som liksom idag fungerar som en praktrabatt. Med solälskande perenner i blått och silver samt ett större fågelbad blir ytan en oas för både människor, fåglar och fjärilar liksom den lekfullt refererar till platsens historia med sjön Träsket och betydligt senare, den anlagda plaskdammen. Ett par korsande stigar gör det möjligt att röra sig genom rabatten. Runt om placeras bänkar med rygg- och armstöd.

I nordväst anläggs en torgyta med beläggning av naturstenshållar där möjlighet finns för det närliggande caféet att utöka med sittplatser i solen. Under lindarna tas gräsmattan bort och ersätts med marktäckare. Den kvarvarande gräsytan i söder höjs upp och bildar ett svagt sluttande plan i västerläge för solbad och picknick.

Mellersta terrassen

"en aktivitetsyta bland lindar för lek, spontana evenemang, solbad och picknic"

Idag är den centrala gräsmattan i dåligt skick och därmed inte så attraktiv att vara på. Anledningarna till att gräset är dåligt är flera men de största problemen utgörs av skuggning från lindarna, slitage från hundar och dåliga förutsättningar under mark. Gräsytan behöver göras om och samtidigt utrustas med bevattning. Gräsytan minskas och en "paradgräsmatta" anläggs i mitten av terrassen där förutsättningar är som bäst. Här kan man ha picknic och barnen kan använda den för spring och lek. Övriga ytor beläggs med stensmjöl. På stensmjölsytorna kan man exempelvis spela boule eller ha tillfälliga evenemang såsom loppis eller utställning. Grindarna i muröppningarna tas bort bl a för att försvåra för användandet av parken som en hundrastgård.

Muren som avgränsar ytan mot den övre terrassen ligger i bra solläge och används idag mycket som sitt/hängmur. Här placeras solsoffor där man kan välja att sitta i grupp eller för sig själv. I mitten placeras ett trädäck att sitta eller ligga på. Trädäcket kan också användas som spontanscen.

Mellan träden på den norra sidan om gräsplanen, mot Kv Träskfloden anläggs ett "lekgalleri" med olika lekredskap eller lekskulpturer som tas fram speciellt för Ellen Keys park. Två konstnärer arbetar med ett förslag för hur en spännande lekmiljö kan utformas. Lekmiljön skall ge ett högt lekvärde samtidigt som den utgör ett intressant tillskott till parkmiljön.

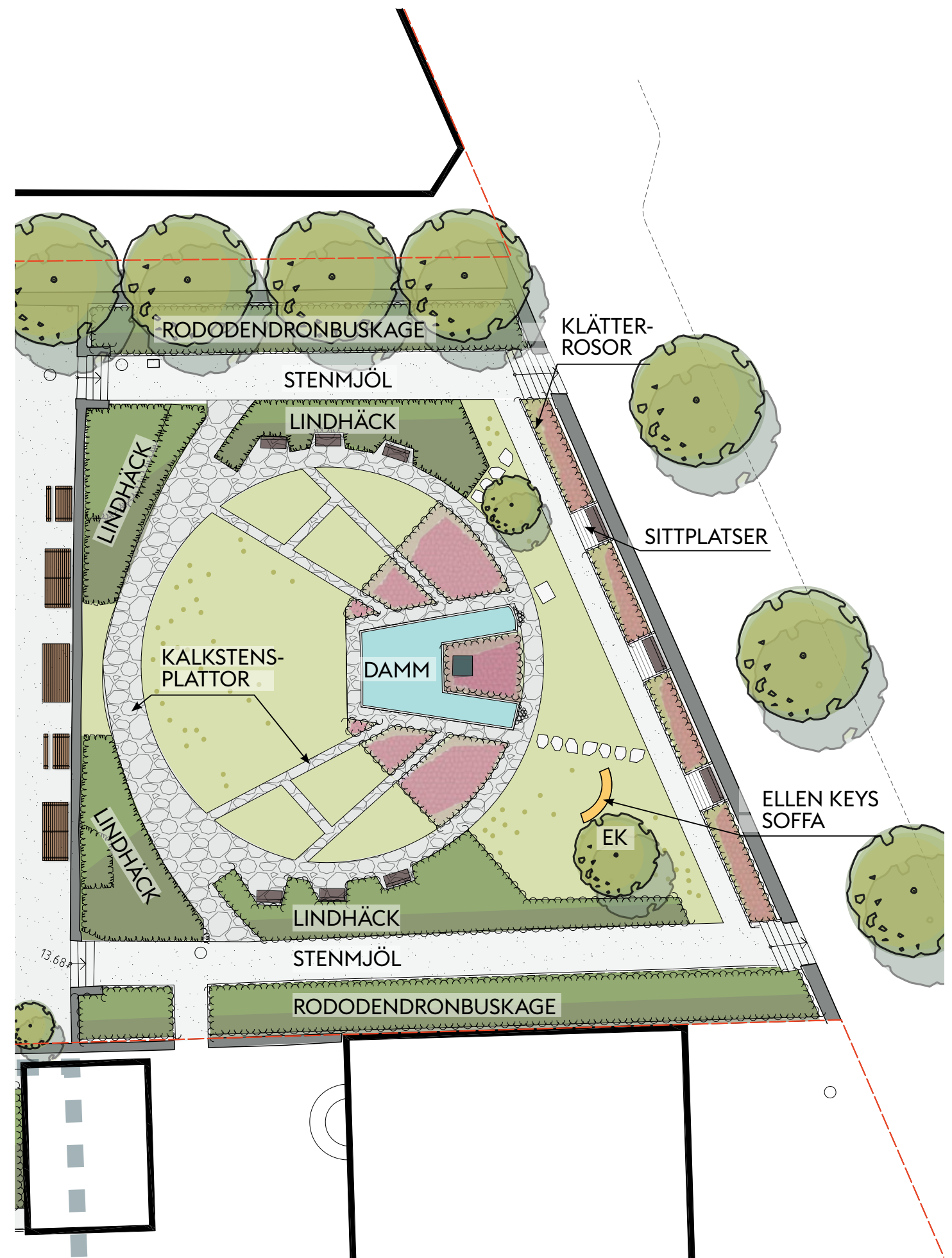
Övre terrassen

"en blommande hemlig trädgård inspirerad av Ellen Key"

Övre terrassen rustas upp varsamt. I stort behålls 1950-talets utformning men Ellen Keys tankar om trädgård får inspirera planteringar och växtval. Lindhäckarna beskärs och blir något lägre. Känslan av trygghet ökar då det blir möjligt att kika över häckarna. Rododendronplanteringarna i terrassens ytterkant rustas upp.

Mot Karlavägen öppnas vegetationen upp, de snåriga buskagen tas bort och den bakre delen inlemmas i det cirkulära häckrummet. Mellan trapporna som leder från Karlavägen anläggs en smal grusgång/stenmjölsgång och mot den södervända muren placeras nya bänkar. Längs muren planteras klätterväxter i form av klätterrosor, kaprifol och vildvin. I gräsmattan framför muren sätts vårblostande lökväxter och en ek planteras för att på sikt bilda ett vårdträd; en hyllning till Ellen Key som älskade ekar. Under eken placeras en kopia av de rundade trädgårdssoffor som finns på Ellen Keys hus "Strand" vid Vättern.

Kalkstensgångarna läggs om för att skapa en jämnare, mer lättgången yta. Samtidigt justeras gångarna något så att det blir möjligt att röra sig bakom statyn och runt dammen. Ytan runt Ellen Keys staty planteras med blommande perenner inspirerade av de tankar och idéer som genomsyrade Ellen Keys syn på trädgård.

Trädbelysning sommartid

Trädbelysning vintertid

Belysning av mur

Bildprojicering på lekplatsen i Humlegården

Ny lykta

FOTO: MARIANNE LUND, LJUSLANDSKAP AB

Belysning

När skymningen faller över Stockholm får staden en ny skepnad. Människor rör sig i belysta stadsrum och mörka platser lämnas öde. Med ljus kan man öppna upp mörka parker och skapa levande och trygga miljöer även kvällstid. Ellen Keys park är en av stadens viktiga lungor och rekreationsområden. Parken är välbesökt dagtid men kvällstid kan parken upplevas som mörk och otrygg. Idag är parken endast belyst med parklyktor vars ljus bländar och inte är tillräckligt energieffektivt.

Med en ny belysning kommer Ellen Keys park upplevas ljus och trygg. Den gamla belysningen byts mot nya lyktor med god ljusspridning, ett behagligt varmvitt ljus utan bländning och energieffektiva LED-ljuskällor. Lyktorna placeras på nya lämpliga platser i parken längs gångvägar och murar, invid växtlighet och sittplatser, så att parken blir trygg och tillgänglig kvällstid. Växtlighet och ljus samspelas i hela parken och nya anpassade armaturer med riktat ljus används för att belysa parkens olika miljöer.

Nedre terrassen belyses främst av lyktornas ljus som gör det behagligt att sitta i parken även kvällstid. Ett riktat ljus kommer att förstärka muren mot mellersta terrassen samt betona blomsterplaneringarnas prunkande färgrikedom.

Lindalléerna i mellersta terrassen belyses med ett brett riktat ljus för att skapa ljus, rymd och rumslighet. Trädkronorna följer årstidernas växlingar och ljuset lyfter fram dess karaktärer i allt från ett mustigt grönt lövverk sommartid, ett gyllengult fyrverkeri under hösten och ståtliga skulpturer med slanka och grenar när löven fallit. Lekmiljöerna, som skapas av konstnärer på platserna under lindalléerna, ljussätts indirekt av trädkronornas reflekterande ljus. Detta ljus kompletteras med riktat dynamiskt ljus vilket gör lekmiljöerna roliga att leka på även när det är mörkt ute. För att ge mellersta terrassen ytterligare en dimension kvällstid kommer bildprojiceringar bli visuella när skymningen faller. Muren som vetter mot övre terrassen kommer belysas främst av lyktor som placeras invid sittplatserna. Den mittersta delen av muren kommer att lämnas mörk för att fokus ska landa på Ellen Keys skulptur i den övre terrassen.

På den övre terrassen kommer de stora buskagen längst i öster att tas bort och utformas så att parken blir överblickbar, vilket förstärks med ny belysning. Fokus i denna del av parken kommer att ligga på Ellen Keys skulptur som ljussätts. Sittplatserna runt omkring kommer att upplevas trygga med ljus från nya lyktor. Muren bakom Ellen Key får ett riktat ljus så den syns genom parkens vegetation och skapar rumslighet.

